

TRANSILVANIA

FÓIA ASOCIAȚIUNEI TRANSILVANE PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI
CULTURA POPORULUI ROMÂNŪ.

NrulŪ 12.

SIBIIŪ, 15 DECEMBRE 1890.

AnulŪ XXI.

CRĂIȘORĪ ROMANĪ ÎN DACIA PE TIMPULŪ STĂPÂNIRII SARMAȚILORŪ.

(Fine).

Abia acum potŪ trece la istoriă ; *a)* la istoria SarmațilorŪ între Tisa și Dunărea de mijlocŪ ; *b)* la istoria SarmațilorŪ între Nistru și Dunărea de josŪ ; și apoi *c)* la istoria referitoare la crăișorii romani în Dacia.

Abia sŪntŪ doi istorici romani, cari unele resbóie le-aŪ descrisŪ încât-va, toți ceialalți le-aŪ amintitŪ câte cu dóue cuvinte, și astfelŪ e greu de a edifica unele părți ale istoriei de interesŪ pentru noi. ¹⁰⁾ Despre modulŪ căderii Daciei și starea ei după cădere nu a scrisŪ nime, și anume, cum a ajunsŪ în posesiunea SarmațilorŪ ? După ce Dacia s'a ruptŪ de cătră imperiu, istoria romană se continuă încă pe șesurile de stânga Dunării, în luptele cu barbarii veniți, dar Roma a trebuitŪ să uite de Dacia pentrucă chiar și Roma însăși deveni cuprinsă de barbari și în așa împrejurări nu a mai pututŪ sci, dar nici a se interesa de aceea, că ce se întemplă la spatele dușmanilor ?

¹⁰⁾ Procopiu în Tom. I. pag. 310 scrie cauza că pentruce nu se scie despre istoria de dincolo (de stânga) de Istru. Quod atinet ad Ponti ambitum Euxinii qui a Byzantio ad paludem (Maeotis) diffunditur, nequit is plene et accurate describi, quoniam barbari trans fluvium Istrum, quem et Danubium nominant, positi, Romanis in regionem illorum littora aditum, negant. Procopiu a muritŪ la anulŪ 558 după ChristosŪ.

Din istoria Sarmatilor la Dunărea de mijloc și la Tisa avem datele următoare:

Sext. Aureliu Victor (a scris până la Teodosiu 379 după Christos) în Epitome despre Claudiu Tiberiu Nr. 8. la anul 14—37 după Christos dice: Armenia prin Parthi Mesia prin Daci, Pannonia *prin Sarmati* au fost prădate. Tacit (în Annale lib. XII c. 29) la anul 51 după Christos scrie: „Pe acest timp regele Vanniu, carele a fost pus de Drusu peste Suebi, fu gonit din domniă. Tiberiu Claudiu lui Vanniu i-a promis asil sicur. Vanniu avea sub dispozițiunea sa o ceta de pedestri proprii, eara calarimea dela *Sarmati Iazygi*; și neputend rezista cu acestia la multimea inamicului, se determină, ca să se apere din castele și să tragăne resboiul“. Cap. 30. „Dar Iazygii disgustati de impresurare și respanditi peste campii vecini, aduseră necesitate unei bătălii. Vanniu esind din castele, se infrange în bătăia“.

Tacit (în Hist. lib. I. cap. 2) la anul 69 după Christos scrie: *Gintile Sarmatilor* și a Suebilor (Șvabi de mai târziu) s'au resculat în contra noastră. Eară în Hist. lib. II. c. 5. ni spune: se scrise lui Aponiu Saturnin (gubernator roman în Mesia) ca să grăbescă cu armata mesică (din Mesia în Italia) și pentruca provinciile astfel despoiate de armată să nu remână espuse la încursiunile barbarilor, atraseră în partele pe capii Iazygilor, pe lângă cari era regimul statului. La cap. 24 dice: Antoniu aduse aminte legiunii a III-a, că cum bătuse pe Sarmati sub Marcu Antoniu (după 43 înainte de Christos a fost triumvir). Tacit (Hist. lib. IV. cap. 54) la anul 70 după mórtea lui Viteliu dice: Curagiul Gallilor s'a ridicat crezënd, că sörtea armelor noastre este pretutindene aceeași, căci se lățise fama, cumcă taberile de iernă din Mesia și din Pannonia sânt încungiurate de către *Sarmati* și Daci.

Dio Cassiu (mort după 229 după Christos) în lib. LXVII cap. 5 despre Domițian, anul 81—96 după Christos,

scrie: În Mysia (Mesia) Lygiî bătuți de nesce Suevi trămiseră delegați cerându ajutoru dela Domițianu, și primiră ajutoru, dar a căruia putere nu sta în mulțime, ci în demnitate, căci îi dederă uumaî o sută de călăreți. Sueviî întăritați prin aceasta, și asociară pre Iazygi și se pregătiră, ca să trecă Istrul (Dunărea). Eutropiu (mortu pela 370 după Christosu) în lib. VII. cap. 23 Despre Domițianu țice: A avutu 4 resbóie; unulú în contra Sarmațilorú, altulú în contra Cattilorú; două în contra Dacilorú. Pentru învingerea Sarmațilorú și-a câștigatu numai cunună de laurú; eară de Daci și Catti a purtatú triumfú duplu. Totuși prin aceste resbóie a suferitu multă calamitate, pentrucă în resboiulú cu Sarmațiî legiunea și ducele ei a fostú ucisú.

Dr. G. F. Hertzberg (Geschichte der Römer im Alterthum, Berlin, tom. III. p. 532) țice că Nerva împératulú (96—98 după Christosu) a încheiatú resboiulú cu Sueviî și Sarmațiî; eară Dio Cassiu descriindú resbóiele lui Traianu (98—117 după Christosu) cu Daciî, în punctú 10 țice, că Decebalú ocupase nesce ținuturi ale Iazygilorú, pe cari Traianu nu le dede înapoi, când Iazygiî le cerură. Dio Cassiu despre Marcu Aureliu (Antonin Veru), carele a fostú împératú la anulú 161—180 după Chr. în lib. LXXI. ne spune mai multe despre Iazygi. La cap. 3: Între aceste Marcu se luptă timpú îndelungatu, și ca să țicú așa, tótă vieța în contra barbarilorú dela Istru (Dunăre), în contra Iazygilorú și Marcomanilorú, alegânduși Panommia ca centru de operațiune. La cap 7: Romaniî învinséră atunci pe Iazygi, mai ántéiu pe uscatú, ear mai pe urmă și pe riú. Nu țicú, că s'a făcutú vr'o luptă navală, ci că urmărindu-î în fuga lorú peste Istru, care era înghiețatu, se bătură acolo ca pe uscatú. Căci Iazygiî simțindu-se urmăriți susțineau ataculú Romanilorú, sperándú, că 'i vorú învinge ușorú, ca pe uniî, ce nu erau dedați cu ghiața. Dar.... rezultatulú fú, că Iazygiî fură învinși și că puțini scăpară.

La cap 8: Marcu, după multe și mari pericule: aduce la ascultare pe Marcomani și pe Iazygi. Elú mai purtă unú

resboiul în contra Quadiilor, în care avu fericirea de a raporta o victorie neasteptată.

La cap 11 scrie: Marcu rămâne în Panonia, ca să trateze cu deputațiunile barbarilor, Quadi, Astingi, Iazygi, Marcmani și Nariști. Quadii cerură pace, pe care o dobândiră cu condițiunea ca să se desfacă de Marcomani. La cap. 13. ne spune: Iazygii încă trimiseră deputați la Marcu rugându-l de pace, dar nu o căpătară, pentru că Marcu știind că acest popor e necredincios, voi ca se o curme odată cu ei, deși îi promisese că îi voru înapoia 50,000 de captivi!

La cap. 16 se scrie: Iazygii strămutați veniră la învoială rugându însuși Zanticu pre Antoniu (Marcu). Mai înainte legaseră pe Bandospu, *al doilea* rege al lor, fiindcă trimisesă deputați de pace la acest împărat. Atunci însă toți fruntașii veniră dinpreună cu Zanticu, și se învoiră cu acele condițiuni ca și cu Quadii și Marcomani. Împăratul voia ca să stăpănescă de tot, căci atât forța lor, cât și reul celor făcuseră Romanilor se învedera din faptul, că înapoia 100,000 de captivi, cu toate că mulți fuseră vânduți, mulți muriseră, eară mulți fugiseră, și îi oferiră îndată 5000 de călăreți ca aliați, pe cari împăratul îi și trimise în Britania. La cap. 19. Dio Cassiu ne spune: Împăratul, fiindcă Iazygii se făcuseră foarte folositori, li eară multe din condițiunile impuse, . . . li permise între altele ca să facă comerț cu *Roxolani prin Dacia*, de câteori i va tolera guvernatorul acestei provincii. Astfel împăratul *nu doria ca să cuprindă țara, ci ca să îi pedepsescă* ¹¹).

¹¹) Datele pentru istoria acesta fiind de preț, să citez, că ce a scris și Eutropiu și Paulu Orosiu despre Marcu Aureliu. Eutropiu (lib. VIII cap. 13) Așa dară Marcu Antoniu cu muncă nemărginită și moderațiune la Carnuntu perseverându trei ani lungi a încheiat resboiul marcomanic, ce l'au început Quadii, Vandalii, Sarmatii, Suevii și întreaga barbarie. Paulu Orosiu (carele își duce opul până la 410 după Christos) în lib. VII. cap. 15 dize: Când gințile barbare nenumerbare de mulțimea lor, se resculară cu cruditate, adică: Quadii, Marcomani, Vandalii, Sarmatii, Suevii și până mai totă Germania. oștea (romană) a propășitu până la hotarele Quadiilor, și a fostu încungiuirată de dușman, dar mai multu a suferitu de sete din lipsa de apă, decâtu a fostu periclu.

Puturămă observa, că scriitorii romani nu prea au datină ca să spună timpul unui resboi, pânăce chronologia e factoră de fructe pentru istoriă. Hertzberg (opulă citată pag. 591) ȑice: Marcu Aureliu purtându resboiă în contra Marcomanilor și Iazygilor, pe Marcomanii i-a învinsă la anulă 172 după Christosă apoi pe Quadi, eară pe Iazygi la anulă 175 după Christosă și după condițiunea de pace, aceștia să deie 8000 de călăreți pentru óstea romană, dar o revoluțiune în Syria a împedatū pe împăratulă, ca pe Sarmati să'i zogone dintre Tisa și Dunăre.

Dio Cassiu din timpulă împăratulă Commodă, (anulă 180—193 după Christosă) în lib. LXXII. cap. 2 amintesce: Făcendū pace cu Marcomanii între alte condițiuni a fostū și aceea, ca să nu pórte resboiu cu Iazygi, Buri și Vandalii. La cap. 8. Commodū avu și câteva resboie contra barbariloră *de dincolo de Dacia*, în cari se ilustrară Albină și Nigrū; eară la cap. 15 se împărtășesce, că Commodū și-a luatū predicatulă de Sarmaticus. — Óre unde e dincolo de Dacia, din susū de Carpați, seū dincolo de Nistru? mai verisimilū din susū de Carpați.

Paulū Orosius (născutū pela 390 după Christosă) conduce opulă seū până la anulă 410 după Christosă, în lib. VII. c. cap. 17. scrie despre Severu la an. Romei 944, ce corespunde anulă 191 după Christosă, când după alte date a domnitū încă Commodū; dară destulă, că ȑice cumcă Severū pe Iudei și Sarmati, cari nizuiaū să revolteze, i-a înfrēnatū cu arma.

Eutropiu despre Gallienū (dela anulă 261—268 după Christosă) în lib. IX. c. 8 ȑice: Panonia a fostū prădată de cătră Quadi și Sarmati; eară Paulū Orosiu lib. VII. cap. 22 ȑice: Quadii și Sarmati devastasera Panoniele (inferióră și superióră).

Paulū Orosiū despre timpulă lui Diocletianū, anulă 284—305 după Christosă, ȑice, că la anulă Romei 1041 (ce corespunde anulă 288 după Christosă) Diocletianū totū prin

acei duci, (Galleniū Maximinianū) s'a luptatū cu vitejiă în contra Carpilorū și Bastarnilorū. După aceea a învinsū pe Sarmați, a cărora mulțime fôrte mare de captivī s'a resfiratū pela garnisónele hotarelorū romane. Eutropiū (lib. IX. cap. 25) totū despre aceste se esprima astfel: După aceea ducii, și toți deodată și câte unulū aū purtatū resbóie deosebite. Pe Carpī și Bastarnī i-aū supusū, pe Sarmați i aū învinsū, și ei (ducii) mulțime nenumeratā din prinșiī acelorū națiuni aū aședatū la hotarele romane.

Paulū Orosiū despre Constantinū celū mare (carele a domnitū dela anulū 306—337 după Christosū, dară a împărțitū împériulū în trei părți și a muritū la anulū 357 după Christosū, în lib. VII cap. 28) ȃice: Constantinū de locū a stersū gintele cele mai tari și numeroase *ale Goșilorū chiar în sînulū pămēntulū barbaricū, adecă în regiunea Sarmașilorū.*¹²⁾ Eară Sext. Aureliū Victorū în opulū de Caesaribus Nr. 41 ȃice despre Constantinū: Și întru aceste ginșile Goșilorū și Sarmașilorū fură așternute (trântite la pămēntū). Și Constantinū pune punte peste Dunăre și rădică castrē și castele în unele locurī.

Istoriculū Zosimū despre Constanșū (carele a domnitū dela 337—361, în lib. III. cap. 1) ȃice: Quadī și Sarmașī grassarā cu licenșia mare și securitate prin Panonnia și Mesia superióre. Înusuși Constanșū căletoresce în Panonnia și în Mesia și acolo înfrēnāndū mișcārile Quadilorū, și a Sarmașilorū, a pornitū spre resārītū¹³⁾; eară Aureliu Victorū (în opulū de Caesaribus Nr. 43) despre Constanșiu ȃice: Ginșile Sarmașilorū, încredēndu-se în ea, cu mare decóre i-a datū rege. A căpetatū predicatulū de Sarmaticū¹⁴⁾.

¹²⁾ Paulū Orosiu lib. VII c. 28 Mox Gothorum fortissimas et copiosissimas gentes in ipso barbarici soli sinu, hoc est, in Sarmatarum regione delevit.

¹³⁾ În Meyers Conv. Lexicon se ȃice că Constanșiu la anulū 356 după Christosū a pornitū asupra Quadilorū, cariī făcură nāvālire la Dunărea de mijlocū, și i-a silitū la pace.

¹⁴⁾ Ammianū Marcellinū lib. XVII cap. 13 pag. 199.

Acum am ajuns până la începerea themei despre crăişorii romani în Dacia, dar fiind-că, precum am atins mai sus, se află de lipsă, ca tot deodată să desvlesc întrebarea, că ore după retragerea lui Aurelian Iazygii său Roxolanii au cuprins Dacia, — trebuie să trec pe scurt cu istoria până la încheierea unui periodu istoric Sarmatic, şi apoi să reîntorc la împăratul Constantin.

Valentinian I. împăratul a domnit dela anul 364 până la 376 după Christos, dar el a primit pe fratele seu *Valens* de ajutor şi de August, carele în bătaia dela Nicea la anul 378 a fost ucis.

Zosim (în lib. IV. c. 16) dice despre Valentinian I: Deorece în Africa Maurii rădicară pe Firmu de împărat, Valentinian adunându de locu atare număr de ostaşi şi părăsindu garnisonele Pannoniei şi Mesiei, a poruncit de a se naviga la Africa. Făcându-se acesta, Sarmaţii şi Quadii, cari de mult nu mai putu ataca pe acela, cărui i erau încredinţate pazele (şi acela era Celestiu) după plecarea ostaşilor în Africa au năvălit asupra Pannonilor şi Mesilor, şi fiindcă Celestiu a ucis cu înşelăciune pe un principe al lor barbar, au trecut Istrul şi au dripit toate ce au fost afară de oraşe. Dar Mesiei nu i s'a întemplat nici un reu, pentrucă Theodosiu, magistrul militarilor, a stat bărbătesc şi pe năvălitori i-a silit la fugă. Pentru acesta, Theodosiu mai târziu a ajuns la împăraţie.¹⁵⁾

Zosim cap. 17. dice: Eară Valentinian auşind cele vestite, fără întârziare a pornit din Celti (Gallia) şi a trecut în Illiric hotărîndu-se, ca se începă resboi în contra Quadilor şi Sarmaţilor¹⁶⁾. Pe Merobaude, carele în cele militare a avut cunoştinţe mai mari decâtu ceialalţi, l-a pus în fruntea

¹⁵⁾ Rotteck III. p. 70. Welcher (Theodosius) bereits als Herzog von Moesien, durch Besiegung der Sarmaten hervorglänzt.

¹⁶⁾ Herzberg pune anul 374 al resboiului în contra Quadilor şi Sarmaţilor, dar deorece Val. a murit în 376, şi 9 luni a stat în Illiric, e evident că resboiul a fost la 375.

osteii. Iérna — peste datină, durându mai lungu, Quadri prin soli 'i trämiserä nesce vorbe vätemätore, pentru cari Valentinianü indignatü, de mänia furiösä ia cursü sânge pe gurä, și dupä-ce în Illyricu a petrecutu 9 luni și puține zile, a muritü (la anulü 376 dupä Christosü).¹⁷⁾

Acuma ajungenü la unü punctü de frunte în istoria Daciei.

Istoriculü Ammianü Marcelinü (în lib. XXXI cap. III) pe timpulü lui Valens, la anulü 375 dupä Christosü descrie sosirea Hunnilorü în Dacia (ce amü împärtășit-o în articolulu Arabia dela gurele Dunării) și cum aü bätutü pe Goți; earä mai în josü (cap. V. pag. 678) la anulü 376 dupä Christosü despre Athanaricü, unü rege alü Goțilorü, ne spune: Athanaricü s'a îndepärtatü la loculü Caucalandensü, de nesträbätutü pentru înälțimea munțilorü și a codrilorü, cu toți ai sei împingëndü de aci pe Sarmați.¹⁸⁾ Și fiind-cä „locus Caucalandensis“ a fostü Ardélulü, precum voiü dovedi în una din scrierile viitoare, avemü sä constatämü, că Sarmați pänä la anulü 376 dupä Christosü aü domnitü în Dacia. Când aü începutü a domni acolo, öre de locü dupä retragerea lui Aurelianü seü mai târziu, nu se scie, — dar e evidentü, că Iazygiü Sarmați aü cuprinsü Dacia, și Goții pe acestia i-aü scosü din Caucalandu. Goții și mai nainte sub Constantinü (306—337 dupä Christosü) aü fostü sträbätutü în ținutulü Sarmațilorü, precum se vede din nota 12, dar acestü ținutü a trebuitü sä fiä la Dunäre cätträ Tisa și Sava, pentrucä Paulü Orosiü vorbesce despre Sarmați dela Tisa.

¹⁷⁾ Theophanes în Chronologia pag. 96 despre soli și mörtea lui Valentinianü ni vorbesce: Sauromațiü ginta micä și slabä, rebelanți și nedumeriți, pentru de a cere pace aü trämisü soli la Valentinianü. Elü întrebändü pe soli, cä toți Sarmați arü fi așa de miserabili și de desprețitü la privirea trupulu? ei respuuserä cä ceialți sünü mai voinici. Atunci Valentinianü strigändü mai tare a äisü: Așa darä reu stä cu imperiulü romanü, ce a încetatü sub Valentinianü, când Sarmați, atätü de miserabili, cutözä de a se scula în contra Romanilorü. Atunci strigändü și rupändu vëna și versändü sânge, a muritü (de 84 de ani).

¹⁸⁾ Ammianus Marcellinus lib. XXXI cap. V. Athanaricus ad Caucalandensem locum altitudine sylvarum inaccessum et montium cum suis omnibus declinavit, Sarmatis inde extrusis.

Dușmanul năvălitoră pörtă luptă cu poporul domnitoră, carele se aperă; aci Goșii cu Sarmașii, pentru acęsta pe Sarmași i-au împinsă din Caucalandu, din Dacia, — și nu pe romană, pe poporul fostă supusă Sarmașiloră. Sarmașii au fostă respinși spre Tisa, acolo de unde s'au lășită în Dacia, dar Sarmașii față de Goși nu s'au mai putută ținea bine între Tisa și Dunăre, pentrucă 'i aflămă împinși spre Illiricu și Mesia superiără (Serbia¹⁹).

Să trecemă la Sarmașii de peste Nistru, la Roxolană.

Tacită (în hist. lib. I. cap. 79), la anulă 69 după Christosă pre când în Mesia gubernă M. Aponiă, đice despre Roxolană: „De aceea Roxolană, o gintă Sarmatică, cu o cutezare atătă mai mare năvăliră în Mesia, după-ce în ierna trecută tăiară în bucăți două cohortă romane. Eraă 9000 de călăreți și făloși de isbēnda loră, aveau mintea mai multă la pradă, decâtă la bătaia. Pe când āmbლა respāndiți fără de grije, legiunea a III-a întărită și cu ajutore sări răpede asupra loră. La romană tôte eraă gata de bătaia. Sarmașii din pofta prădării respāndiți, ingreunați de greutatea sarciniloră și caiă împedecați în iuțimea loră din causa lunecușului drumuriloră, se lăsaă a fi tăiați ca și cum ară fi fostă prinși și legați, și e de mirată, că cum tótă virtutea Sarmașiloră e ca și afară de ei. Nu-ă nimică pe lume mai neindemānatecă ca Sarmașii la luptă pedestră, eară când atăcaă în scadrone, nu e liniă de bătaia, carea să le pótă resista.... Militariulă romană numai într'o lorică ușoră de asaltă cu barda seă cu

¹⁹) Iornandes cap. 50 despre împăratulă Marciană 450—457 după Christ. Sauromatae vero, quos Sarmatas diximus et Cemandri in parte Illyrici ad castrum Marteram *sedes sibi datus coluere*. Astfelă Sarmașii au cerută locă de aședare în Illyricu (Dalmația, Bosnia, Montenegro). Și mai târđiă, la Iornandes cap. 55. pe timpulă lui Theodoriciă (fiulă lui Theodomiră) regele Goșiloră din ostă, incepēndă dela 475 după Christosă: Theodoricus... in scio patre emenso Danubio super Babai Sarmatarum regem discurret, qui tunc de Camundo duce romanorum victoria potitus, superbiae tumore regnabat, eumque superveniens Theodoricus interemit *Singidunum* (Belgradă în Serbia) *dehinc civitatem, quam ipsi Sarmatae occupassent, invadens, non romanis reddidit, sed suae subdidit ditioni.*

lancea, și unde se putea, rânia cu sabia scurtă pe Sarmatulă nepavazată (căci scutulă nu e în usă la ei). Până ce puțină căți se scăpară de primejdiă rătăciră prin lacuri“.

Roxolani de ginea sarmatică de dincolo de Nistru, în resboiulă lui Traiană (103—105 după Christosă) cu Daciă, aă fostă aliatiă Daciloră. Pe columna lui Traiană se recunoscă Roxolani ca călăreți, cariă așa trupurile loră precum a le cailoră le-aă îmbrăcată în vestminte, ce apară prevădu ca cu nese solzi mari (Hertzberg III. p. 545, totă deodată icóna din columna traiană).

Hadriană cătră capătulă anulă 117 după Christosă a grăbită la Dunăre, deorece Roxolani sarmatici dintre Donă și Dnipru, pela 69 după Christosă ajunseră până la marginea română a Dunării de josă și aă făcută năvăliri de jafuri cătră țara de șesă a Daciei ostice. Desvélirea puterilor romane de luptă sub conducerea împăratulă (Hadriană) și-a făcută efectulă seă și n'a fostă greă, ca pe Roxolani săși siléscă la reîntórcerea în relațiunilă de pace (Hertzberg pagina 544 ²⁰).

Zossimă (lib. II. cap. 21) despre Constantină împăratulă la anulă 322 după Christosă ăice: Când însă Constantină împăratulă aădise, că Sarmății locuitorilă lângă laculă Maeotide, cu năile aă trecută Istrulă (Dunărea) și că înfestăză cele ce se țină de imperiulă seă, a condusă óstea în contra loră. Acolo barbarilă cu regele Rausimodă aă pornită în calea lui, dar Constantină lângă ună orașă ăi bate pre mulți, ăi ucide și-ă prinde, eară ceialaltă fugă, și între cei uciși era și Rausimodă. Și pre mulți prindendă vii, mulțimea ce și-a rădicată mânilă, a primită în fide... și cu mulți captivi s'a

²⁰) În Lex. de conv. ală lui Meyer se află: Roxolani, ună poporă puternică, de origine sarmatică, carilă aă avută locuință între Boristhenes și Tanais (Dnipru și Donu) și laculă Macotis (marea azovică). Călăreți vestiți, și mai târziu prin năvălirile de jafă în provinciile romane dela Dunărea de josă deveniră așa de periculoși, încătă Hadriană s'a împăcată cu ei plătindule tribută anuală. În timpurilă mai târzie, Roxolani se află și ca trupe auxiliare ale romaniloră byzantină. În secululă ală II-lea nu se mai pomenescă.

reintorsu la pretoriu, eară (cap. 22. anulă 323 după Christ.) pe captivî i-a împărțitū prin orașe și împăratulū s'a reintorsu la Thessalonica.

Wilh. Obermüller (în Deutsch Kelt. Wörterbuch II. 551) amintese: După mutarea Iazygilorū (dela Nistru între Tisa și Dunărea de mijlocū) Roxolanii s'aū trasū cătră Carpați, dar mai multū cătră gurele Dunării. De cătră Hunii (la anulū 375 după Christosū) aū fostū impinși spre *Polonia*, unde ei s'aū formatū de nobili, sēu ca cozaci s'aū topitū în poporele de cozaci ale Rusiei dela mēdădi. ²¹⁾

Fată dară că Roxolanii Sarmaticii nu aū străbătutū în Dacia, nici după Aurelianū nici mai târđiū și astfelū și în acestū modū se demustră, că Sarmatiū, cariū aū cuprinsū Dacia, aū fostū Iazygiū.

Doră aceste vorū fi mai tōte datele istorice despre Sarmatiū și Roxolanii. ²²⁾

Terenele geografice și istorice, ce ni-arū fi fostū remasū intunecōse pentru thema de față (și cele viitōre) mai ântēiū le-amū iluminatū, ca thema să o vedemū mai bine.

Revenimū la împăratulū *Constanțiiū*, carele a domnitū dela anulū 337 până la anulū 361 după Christosū.

Ammianū Marcelinū, carele se numeră între istoricii cei mai bunii, în lib. XVII. cap. 12. descrie pe largū și frumosū resboiulū lui Constanțiiū la anulū 358 după Christosū cu Sarmatiū și Quadii.

²¹⁾ Mai susū amū citatū după Strabone lib. VII. cap. 3. p. 17: Iazygiū Sarmatiū și cei ce se chiamă *crăieșci*. Wilh. Obermüller la Alanii, ȃice că și Scitiū aū fostū unii cari s'aū numitū regesci. Numele Alan 'lū deduce din *al* = delū munte, *an* = omū, decī munteanū; Marcelinū ȃice despre Alanii: *ex montium appellatione cognominati*, eară *rox* deduce din *rigis* celticu, *rex* latinū, rege, craiū, și pentru acēsta Roxolanii, Alanii regesci. Eū deducū din *rac* = șesū, câmpū *sa* = teren, *racsă* decī Alanii dela șesū.

²²⁾ Pentru mai multe cestiuū istorice referitōre cu Dacia și la romanii, până acuma amū scrutatū 41 de scrietori bizantinii și 20 romanii, dar pentru timpulū dela Aurelianū până la venirea Hunnilorū alte date nu amū aflatū.

„Pe Augustulă Constanțiu, carele peste iernă se linistea la Sirmiu ²³⁾, vestile rele și dese 'lă încunoscinară, că Sarmati și Quadii amestecați, cari după vecinătate și asemenarea moravurilor și armaturei erau de ună felă, în conțelegerea aș făcută cu turme imprăștiate incursiuni în Panoni (inferiore și superioare) și în Mesia.

„Împăratulă (Constanțiu) după ce a trecută ierna și riulă s'a împlută, a trecută Istrulă (Dunărea), ca să respescă țerile barbarilor (Sarmați și Quadi). Aceste se întemplaă în acea parte a *Sarmatiei*, ce privesce spre *Pannonia secunda* (a doua) și cu asemena țarie înprejurulă *Valeriei* ²⁴⁾ bunurile barbarilor arđendule și răpindule viscolulă militară a devastatū cele ce i-aū venitū înainte.

„Sarmati, mișcați de nemărginita perdere în ținuturile loră după acea aș ținutū consiliu, ca sub pretextū de a cere pace, să ascundă împărțirea oștei în trei părți, și ca mai ușoră să atace pe ai nostri; cugetară, ca nici armele să le lase, nici țaria raneloră să o decline. Dar spre primejdia Sarmatiloră, acolo erau de față părtașii Quadi, cari în cele rele adeseori aș fostū soți nedespărțiți; ca nu cumva însă pre ei să-i apuce o cutezare grabnică, cădură în certe deschise. Eară după ce s'aū tăiatū mai multă, partea ce a mai pututū remăne în vietă a scăpatū prin colnicii cunoscuți; prin acēsta întemplare ațițându-se inimile și puterile, oștea, cu turmele alăturate mai strinsă grabia în regatele Quadiloră, cari din casulă trecutū îngroziți de atērnare, umilitū vorū și rugători de pace și sfātuinduse veniră în fața principelū cu inima mai mōle cătră unele și altele, și în diua disă, pentru de a stători condițiunile.

²³⁾ Sirmium a fostū ună orașū la riulă Sava în partea de stēnga, ad Szerem spre apusū de Belgradulă Serbiei și intrarea Tisei în Dunăre.

²⁴⁾ Pannonia a fostū țera ce zace întră Dunărea de susū și de mijlocū spre apusū. Ađi Ungaria dela Buda spre apusū. La începutū a fostū împărțită în superioară cea dela apusū și inferioară cea dela resăritū. Diocletianū a împărțitū P. superioară în secunda și Valeria, eară P. inferioară în prima și Savia seū ripensis.

„Și *Zizais*, pe atunci încă *Regalis*, unū june nu de statură mică, ordinele Sarmaților după datina de luptă le-a instruit la rugăciune, și veddendū pe împăratulū și-a aruncatū armele, cu totū peptulū i s'a închinatū și s'a așternutū ca fără de sufletū. Și de témă atunci când arū fi trebuitū să vorbescă perđendu-și puterea cuvântulū a stērnitū mai mare misericordia; de câteva orī a nizuitū (să vorbescă) dar puținū, și impededatū de sughițū i s'a ertatū să esplice, ce doria. În fine totuși recreându-se, și poruncindui-se, ca să se scóle, s'a rădicatū în genunchi și recăstigandū folosința limbei s'a rugatū a i se da uitarea greșelelorū și iertare. Și cu elū de a se ruga s'a admisū mulțimea, a cării gure, gróza mută le-a închisū, fiindū dubiū de periclu încă mai mare. Când s'a demandatū lui (*Zizais*) a se scula de pre pământū, privitorilorū multū li-a arētātū semnulū de a se ruga și toți asternându-și scuturile și armele, aū rădicatū mânilē la rugăciuni, cugetandū, că rugându-se *Regalis*, mai multe arū învinge (căștiga) prin umilire.

„Celū mai puternicū (adecă *Regalis*) cu ceialalți Sarmați a condus și pe *Rumon* și *Zinaferū* și *Fragiledū subregulū* (vice-regi, crășori) și pe mai mulți optimați (magnați, mai marii țērii), de asemeni rugatori cu speranță de a căștiga²⁵).

„Cariū, deși îngâmfați de starea desmerdată, cu sarcina condițiunilorū promiteaū de a compensa cele făcute din dușmăniă, și pe sine cu tóte ale lorū, cu prunci și muieri și cu cuprinsulū țērilorū lorū bucurosū le oferiaū potestății romane; totuși mai mare valóre a avutū bunavoința (impăratulū), adausă equității și li s'a poruncitū, ca neinspăimēnțați să-și țină locuințele și ca să deie indereptū pe captivii (prinșiū) nostri.

„Și aduseră obsidiū ceruți și făgăduiră de acuma cu cea mai mare punctualitate a se supune poruncilorū. Înșufleții de

²⁵) Ammianū Marcellinū lib. XVII. cap. 2, pag. 191 la anulū 358 după Christosū sub Constantius Dominus đice: Duxerat potior cum ceteris Sarmatis etiam Rumonem, et Zinafrum et Fragiledum subregulos, plurimosque Optimates, cum impetrandi spe similia petituros.

acestui exemplu alu grației, regulii, grăbiră cu toți ai lor; Arahariu și Usaferu între Optimați, ducii exelenți ai trupelor gentili (naționale), din cari acela a statu în fruntea părții Quașiloru Transjugitani, acesta (Usaferu) a unorū Sarmați, cei mai legați cu granițele locuriloru și cu sêlbătăcia.

Împêratulū (Constanțiu) s'a temutū, ca nu cumva plebea acestora simulândū (prefăcându-se) de a lega federe, pe neștiute să se rescôle cu armele; după ce a despărțitū pe ortaci, Sarmațilorū rugători li-a poruncitū, ca puțintelū să se retragă până ce se desbate cauza lui Arahariu și a Quașilorū. Carii când după ritulū lorū fură aduși înainte și stândū, cu cățele aplecate, nu putură a-și curăți peccatele grele, și temându-se de nenorocirile sorții celei mai din urmă, dederă obsidii porunciți; mai nainte nici când nu fură siliți, ca să dea zălôgele federii.

„Aceste compunându-se, ca ceva bine și din equitate, Usaferu (cu Sarmații) a fostū admisū, ca să vină la rugăciune. Arahariu cu cerbicoșia s'a improvitū, și a afirmatū, că pacea de carea s'a învrednicitū acela (Usaferu) și lui trebuie să i se facă, ca unū părtașū, deși mai micū, și ca unū îndatinatū de a asculta poruncile sale. Dar discutându-se cestiunea, s'a poruncitū, ca Sarmații să se scôtă din potestatea străină, și ei au fostū grațios îmbrățișați ca totdeauna clienții Romanilorū, dândū obsidii, ca legătura păcii de conservatū.

„Eară după aceste s'a îmbulzitū numărū foarte mare de turmele adunate ale națiunilorū și regilorū, cari cereau de a descăța subiele dela grumazele lorū, după-ce au esperiatū, că Arahariu s'a dus nepedepsitū. Și în modū asemenea și ei însuși căștigară pacea ce o poftiau; chiamându din părțile interne ale regatului pe fii mai marilorū țerii pentru de ai da sorții de obsidi, i-au adusū mai curëndū, decum era părerea și asemenea precum i-a plăcutū (împêratului) au datū captivii nostri, pe cari nu cu mai micū gemetū 'i perdură decâtū pe ai lorū (obsidi).

După ce s'au ordinară aceste, grija s'a lăsată pe Sarmati, mai multă vrednică de jaluire decâtă de pismă; căroră causa acésta, câtă prosperitate li-a adusă, e incredibilă. Ca adevăr se prețuesce aceea, ce unii opiniunează, că fatulă (sórtea, dată) e, prin potestatea principelui, séu a fi învinsă, séu a fi!

„*Cândva erau puternici și nobili, indigenii* (cei născuți în țară) acestui regat, dar conjurațiunea tainică pe servi i-a armat la faptă rea (în contra domnilor). Și precum la barbari, s'a îndatinat a fi totă dreptulă în puteri; ei au învinsă pe domni, asemeni în cutezare, dar au numărătă mai mulți (servi ²⁶).

„Împăratulă mișcată de starea causei pe ei i-a convocată în fața oștii întregi, și a vorbită cu vorbe mai moi și li-a poruncit, *ca să nu se supună nimeruia, decâtă lui și duciloră romană*. Și ca restituțiunea libertății să aducă crescerea demnității, *pe Zizais l-a făcută de regele loră*, atunci aptă de însemnele norocului strălucit și, precum a dovedită causa, și credinciosă; după aceste, ce s'au făcută cu gloria, nici a fostă iertată, ca cineva să se îndepărteze mai înainte (precum i-a plăcută împăratului) de a se reînturna acasă captivii nostri“.

Marcelină în lib. XVII. cap. 13. totă la anulă 358 după Christosă arată, că Sarmati domni, s'au numită Sarmatae Liberi (slobođi) eară servii Sarmatae Limigantes, și că aceștia s'au întărită și neliniscită hotarele imperiului. Împăratulă Constanțiu, nu a vrută să-i lase nepedepsiți. Împăratulă în calea sa în Dacia, a bătută pe Amicensi, și Picensi, dar fiindcă Sarmati limiganti s'au retrasă la locuri rele în deluri, — împăratulă a primită ajutorulă Taifaliloră, la cari fugiră limeganții și ajutorulă Sarmatiloră liberi. „Și deorece pozițiunea locurilor a separată ostile ajutătoriloră, tracturile ce atingă Mesia, militarulă romană și le-a alesă șieși. Taifalii au că-

²⁶) Am. Marcelină lib. XVIII. cap. 12. Potentes olim ac nobiles erant huius indigenae regni, sed conjuratio clandestina servos armavit in facinus.

pătătu locurile cele mai de aproape de așezămintele lor; Sarmatii liberi au ocupat ținuturile din regiunea siesi opusă. Sarmatii limiganți, înspăimântați de exemplele mai nouă ale celorlalte cuceriri și așternuți multă vreme, au cugetat cu mințile dubitătoare, ca oare să poftescă ceva, seacă să se roge? când de arău cerca amendouă, dovețile nu suntu ușore“.

În articolul Aurelian împăratul, amă arătat, ca Taifali (Goți) erau pela Prutu și Dunăre; aci se vede ca militarii romani au fostu în Dacia în față cu Mesia. Și de arău fi fostu vorba numai de Sarmatii dintre Tisa și Dunăre, nu se purta resboiul pe locurile numite, ci e vorba de Sarmatii cari au fostu în Dacia. Pentru acăsta Atanaricu la 375 după Christosu pe Sarmatii 'i inpinge din Caucaľandă (Ardelă).

Mai susă vedurămă, că *Zizais* se numesce *Regalis*, eară Rumon, Zinaferu și Fragiledus se numescă subreguli. Totu la Marcellinu (lib. XVIII) se află: „Pe toți *regi*, și *Regali*, și *reguli* coadunați la ospetare. 27) Deci se vede că la Sarmatii au fostu: *Regi*, *regali* și *subreguli* seacă *reguli*. Din citatulă de mai susă la Marcellinu și turmele *națiunilor* și *regilor* se vede că în Sarmatia au fostu mai multe națiuni și că aceste au avutu regii loră.

O notă a recensetorului istoriei lui Marcellinu (cu referința la lib. XVIII) esplică: Subreguli suntu regi, cari suntu supuși mai puternicilor (regi), pe cari subregi Marcellinu, numesce: *reguli*. Sulpiciu Alexandru Hist. lib. IV dice: Pe Marcomeră și pe Sunonă 'i chiamă subreguli ai Franciloră, și totu acolo 'i numesce *Regali*. 28)

Zizais intră în scenă ca *Regalis*, și elă conduce pe *subreguli*, și *Zizais* mai târziu e creatu de *rege*, de unde se

27) Am. Marcellinu lib. XVIII. *Reges omnes, et regales, et regulos ad convivium corrogatos.*

28) Am. Marcellinu Rerum Gestarum libri XVIII. de Iacob Gronoviu la 1793 in Lugdunu Bataviloră. Nota sună: Subreguli sunt reges, qui potentioribus (regibus) obnoxii sunt, quos enim regulos vocat Marcellinus lib. XVIII. Sulpicius Alexander lib. Hist. IV. Marcomerem et Sunonem Francorum, subregulos vocat, quos etiam regales ibidem appellat.

vede că Regalis încă nu e rege, și Marcelinū după rangū 'i înșiră: Regi, regali și reguli; deci Zizais, Regalis a putut să fiă séu ca din familie regescă, séu împuteritul, substituțul regelui, pentrucă a statū în fruntea tuturoră. Regulii (Crăișorii) cu subregulii (subcrăișorii) sântū totū aceia și stău sub regi (crai); astfelū Rumonū, Zinaferū, Fragiledus aū fostū Crăișori, cari aū statū sub crai.

Numele „*Rumonem*“ în acusativū, dă nominativulū în „*Rumon*“ p. e. cum e: Teuton (nēmțū) unde *on* e egalū cu *an* în Roman, cu *en* în Rut-en; cu *in* în Lat-in și *on* însemnă omū; dar *Rumonem* dă nominativulū și *Rumo*, combinândū după acusativū delângă *Rumo* a peritu *n*, cum p. e. Cato, Naso, Piso etc. dar acestū *n* revine în declinațiune, p. e. Catonis, Nasoni, Pisonem; și aceste nume în vechimea latină s'aū respunsū: Caton, Nason, Pison. Deci totū una, orī *Rumo*, orī *Rumon*, însemnă: *Roman*. În *Rumonem* vedemū, că încă pela 358 după Christosū *ro* s'a schimbatū în *ru*; eară sufixulū în *on*, în locū de *an*, a trebuitū să se cauese prin nasalitatea lui *ân*, adecă strămutarea lui *a* în *â*, căci acēsta e cauza de Rumânū s'a esprimatū *Rumon*. Astfelū acestū subregulū a fostū: românū din Dacia, căci Sarmatiī nu aū pututū să aibă acestū nume.

Rumon însuși arētă, că și ceialalți subregulii aū trebuitū să fiă români, dar și numele lorū 'i arată încă de romanī vechi, sântū nume romane, latine. Alū doilea subregulū e *Zinaferū*.

Afer e nume fórte îndatinatū la latinii séu romanii vechi; purcede din *af*, apă (= *ab*, *am*, *av*, *ap*), eară *er* din capētū însemnă omū, deci *Afer* = omū dela apă; în numele Africa, *ic* (*ac*, *ec*, *oc*, *uc*), însemnă locū, terenū, ținutū, deci Africa însemnă: țenutulū ómenilorū dela apă, pentrucă între Italia și Africa e marea mediterană. Tocmai aceea însemnă: Avar, *av* = apă, și *ar* = omū. La Cedrenū tom. I. p. 28 aflămū numele *Afer* ca a unui fiu alū lui Saturnū; deci nume împământenitū în Italia, mai înainte de

facerea Romei; și apoi la Cedrenū I. p. 628 aflămū Theodoricus Afer, unū dignitarū în Byranțū pe timpulū lui Anastasiu, 491—518 după Christosū, și astfelū uzuatū la romanī și după timpulū lui Constanțū. Apoi cine nu arū cunōsce numele romanū: Africanus? *Zin* din Zinafer purcede din *dan* a) domnū, b) naltū, mare, c) dēlū, movilă, e) apă etc.; acestū *d* din *dan* trece în *t*, *s*, *z* (deus = zeus) dar aci *zin* nu pōte avē altū înțelesū decātū: dēlū, ori mare (ce e și afundū); aducū esemple numai cu *d* în *z*: Zanes (la Procopiu în Aedificilus p. 285) Castelū la Dunăre; castelele sūntū pe dēluri; Zungra la Nic. Coniatas, pag. 610, castelū Zane podgorie în jud. Iassi; Zanoga munte în județulū Prahova, altulū în județulū Argeșū; Zanogu, munte în județulū Gorju, unde *ag*, *og* = *yg* e esplicatū la Iazyges, decī Zinafer însēmna, omū dela apă, de dēlū, ori omū dela apă mare. *Us* în *Usafer*, între altele tocmai aceea însēmna ca *dan* = *zin*.

Alū treilea subregulū a fostū Fragiledus, unū nume ce arată a fi de a dreptulū nume latinū, și nici decum nu se pōte presupune de a fi nume Sarmaticū. *Frag* se reafă în latinile: frag-ilis; frag-mentum; frag-or, din frango, frac-si frac-tum unde *g* e schimbatū cu *c*, și cu conceptulū de fransū, ruptū, spartū; eară *ledus* se pōte aduce în legătură cu: laedo, vatemū, decī Fragiledus arū însemna: frânt-vătematū, dar mai bine putemū deduce numele din *fragilis* (ce se frânge ușorū, ce e slăbuțū) cu sufixulū: *idus*, Fragil — idus, formațiune, ca în putridus, la noi putredū, liquidus și limpidus la noi limpede, unde *idus* e schimbatū în *ed*, asemenea: în lănc - ed, veșt - ed, rānc - ed etc. și *ed* în Fragiledus asemenea e unū casū limbisticū, că încă pela 358 după Christ. formațiunea *idus* a trecutū în *ed*, și pōte că s'a și rostitū *Fragiledu*, dar Marcellinū scriindū latinesce a datū numelū sufixulū latinū *us* respective *s*, cum aū făcutū Grecī, cariī la tōte aū adausū os (es, is, ys etc).

În acestū modū e constatatū, că acești trei crăișori aū nume romane și respective romānesci, că ei sūntū romanī din

Dacia unde domniau Sarmații. Retragerea unui număr de romani sub Aurelian a fostu la 270—275 după Christos; acești trei reguli se arată la anul 358 după Christos, deci după 83 de ani, și astfel, când trăia încă a doua generațiune dela Aurelian încóce, când încă erau susținute numele indatinat în Italia, și când limba a suferit încă puțină schimbare.

Dar acești crăişori au avut și poporul lor între turmele *națiunilor și regilor*, cari au venit la Constanțiu Marcellin vorbindu de *indigenii* (născuți în țară) regatului Sarmatic, urmază, că a vrutu să facă diferență între ei, și cari au venit mai târziu în țară, adevă: Sarmați, și Marcellin parecă cu oftarea ăise: *Când-va erau puternici și nobili indigenii acestui regat!* Acelu când-va e cu 83 de ani mai înainte; acei puternici și nobili indigeni, nu au pututu fi, decâtu *cives romani* din Dacia.

Dacă Marcellin era cu Constanțiu și de față când a venit Zizais cu subreguli, de bună samă aru mai fi scrisu ceva, aru fi văduțu și auditu mai multe, nu numai acele ce i le-au referatu alții.

Dar și din maniera împăratului se vede, că a fostu cu deosebită favóre cătră Sarmații liberi, de cari s'au ținutu acesti reguli, față de Quadi; anume: Sarmații au fostu grațiosu îmbrățișați, și a poruncit, ca să se scótă din potestatea străină; împăratul așa a decisu cauza în favórea Sarmaților încátu Marcellin ăice: că e incredibilu, că câtă prosperitate li-a adus causa. Apoi influința împăratului romanu a trebuitu să fiă mare, când li-a poruncit ca să nu se supună decâtu lui și ducilor romani, și în fine interesul împăratului pentru Sarmații liberi, când a purtat resboi asupra Sarmaților resculați, în favórea Sarmaților liberi.

A treia și a patra scriere va fi despre Romanii din Dacia pe timpul Hunnilor.

Dr. At. M. Marienescu.

CÂTE-VA REGULI HIGIENICE PENTRU VEDERE.

Si quid novisti rectius istis, Candidus imperti; și non, his utere mecum.

Horatius.

Unul din organele cele mai principale ale omului este organul vederii, de aceea dar acest organ, atât de important, trebuie bine îngrijit; omul fără vedere este ca și cum n'ar exista.

Vederea se face cunoscută simțului creierilor prin ochi, organe ce reprezintă cel mai admirabil instrument optic.

Pentru ca vederea să se exercite, ca să poată deosebi forma obiectelor, culorile, numărul și distanța lor, este foarte necesară lumina, fără ajutorul căreia nu se poate distinge nimica. Modificatorul natural al ochiului este dar lumina.

Lumina prea vie este vătămătoare vederii, de aceea dar se cere a evita o asemenea lumină și a nu privi direct în față, căci dă naștere la orbire. În climatele tropicale, unde lumina soarelui este prea vie, aceea atacă într'un mod foarte mare vederea, de aceea dar în aceste climate se ivesc o mulțime de bôle de ochi.

Lumina soarelui se înlocuiește în absența sa, prin lumina artificială, ca lumina provenită de la luminări, de la gazul petroleu, de la gazul fluid, sau de la lumina electrică.

Acțiunea luminei artificiale asupra ochilor este foarte obositoare. De aceea vine slăbirea ochilor prin multa cetire și scriere noaptea la luminare. Silința d'a sta noaptea la luminare mai mult decât pot suferi ochii, produce o adunătură mare de sânge, care apăsându asupra nervului optic slăbește sau paraliză vederea.

Pentru a nu osteni prea multă vederea și fiind nevoiți a ceti sau scrie la luminare noaptea, trebuie ca lumina să vie de la o lampă, care este spânzurată în plafonul camerei, pentru ca astfel să trimetă o lumină defusă, ear nu horizon-

tală, cum este când lampa se lumină stă alături cu persoana care scrie se cetesce.

Vor să evita mai cu seamă copiii de a ceti se scrie de aproape caci prin acesta se poate da nascere la dureri de cap, la dureri de ochi și pot să devină miopi (cu vederea scurtă).

Asemenea celor ce cetesc la lumină li-se obosesc ochii mai cu seamă când lumina este insuficientă, și de aceea li-se provocă congestiuni de sânge la ochi și în urmă li-se produce slăbirea vederilor.

Trebuie dar a ceti și scrie întrerupându din când în când, adică a sta și a se mai uita la obiecte întunecate pentru a mai repausa ochii.

Omul este în general născut cu vedere bună și făcut de a vedea obiectele de departe. Țerani și vânătorii au rareori vederea scurtă; dar scolarilor, fiind siliți a ceti și a scrie de aproape, li-se slăbesc vederile și devin miopi.

Defectele vederii sunt de două feluri, *presbiția* (vederea departe) și *miopia* (vederea scurtă) și în aceste cazuri sunt de multeori de trebuință ochelari.

Condițiunile, ce trebuie să întrunescă nesce ochelari buni sunt: să fie rotunzi, de cristal, limpezi, încolori și să nu aibă nici un punct pe ei. Ochelarii albaștri sunt cari repausază mai bine ochii.

Ómenii presbiți, cari vedă mai bine de departe decât de aproape, trebuie să-și exercite vederea privind de aproape și de departe pentru a-și aduce vederea earăși în stare normală. La fiă-care jumătate de óră să se odihnesc vederea uitându-se la obiecte întunecate. Trebuie a lua ochelari potriviți cu puterea vederii și a-i schimba după modificarea ce vor simți.

Miopia (vederea scurtă) este o stare de bólă, de vreme ce presbiția este o fasă visuală a etății. În genere dar miopia este din nascere.

La etatea de 15 până la 18 ani se declară miopia; până la această etate omul nu are cunoscință de starea ochilor

sei. Miopia, câștigată mai târziu din cauză de bătă, vine din slăbirea retinei. În orî-ce casă miopiî trebuie să caute a pune ochelari câtă mai târziu; apoi decă voră pune ochelari trebuie să alégă numerele cele slabe. În genere miopiî trebuie să pórte ochelari cu Nr. 24, 16 sėu 14, și orî în ce casă să nu trecă peste Nr. 10. Ceî mai bunî ochelari suntu aceia, cu cari miopiî potă ceti la o depărtare de 15 până la 20 palme fără a-și osteni ochiî. Numărulî ochelariloră nu trebuie să se schimbe repede, căci este fôrte vătămătoră vederei.

Sichel đice că: la miopia câștigată trebuie a face spălături cu apă rece și a purta ochelari convexi.

În generală este bine de a evita pe câtă se pôte de a purta ochelari, căci ochiî se deprindă leneși și vederea se scurtéză gradată și multă mai repede decătă decă nu se folosescă ochelari.

Higiena în generală admite că pentru a conserva bine vederea e bine a sta la aeră curată, a se feri de aeră caldă sėu secă, de frigă și de umeđelă. Asemenea trebuie a se feri de beuturi alcoolice (spirtose) și a face mișcare în aeră curată.

Somnulă prea multă și prea puțină produce bóle de ochi; trebuie dară a dormi regulată 6—7 ore pe nópte, pentru a avea ochiî sănėtoși.

Dr. *Elefterescu*.

RECENSIUNE.

Istoria naturală în școlele populare. Îndegetări metodice, de Dr. D. P. Barciană, I. Sibiiă, tipografia archidieceșană 1890.

Sub acestă titlu s'a publicată de numitulă domnă o broșură de 75 pagini, ca edițiune separată după ună tractatū ală seă, ce apăruse mai înainte în Programa institutului archidieceșană pedagogic-teologică din Sibiiă pentru anulă școlastică 1889/90.

Lucrarea acėșta a domnului Dr. Popoviă Barciană ne-a atrasă atențiunea atătă prin conținutulă ei, tractandă despre unulă din cele mai însemnate obiecte de învățămētă din școle, câtă și prin tendența, ce o dă pe față de a trece ca făcută în spiritulă peda-

gogiei lui *Herbart*. Și luând notiță de apartinerea acestei lucrări, nu putem decât să constatăm cu plăcere, că d. B. s'a apucat să facă și studii pedagogice pe lângă studiile sale de istoria naturală. Lucrarea d-sale, privită din punctul acesta de vedere, se poate considera ca un început, demn de tota recunoștința. În adevăr numai decă profesorii noștri, specialiști în diferitele obiecte de învățământ, vor începe a se ocupa și cu pedagogia, mai serios decât până acum, și prin urmare numai decă cu ajutorul acestui studiu vor veni în poziție de a tracta specialitățile lor mai conform principiilor pedagogice, numai așa vor pute face ca învățământul lor să devină mai roditor pentru cultura tinerimii.

Din parte-ne, cari acum de deci de ani lucrăm pentru răspândirea principiilor pedagogice ale școlii *Herbartiane* între omenii noștri de școlă, nu putem întrelăsa de a ne exprima satisfacțiunea și asupra faptului, că d. B. ține astăzi a fi considerat și densusul ca aderent al acestei școle, care se arată între toate a fi cea mai cu viitor. Într'aceea însă nu putem să nu dăm expresiune și regretelor noastre, că lucrarea d-lui B. se presintă cu unele scăderi, cari nu pot fi trecute cu vederea.

Reflexiunile, ce avem să le facem cu privire și la conținutul și mai ales la forma lucrării d-lui B. sperăm că nu vor fi privite decât ca provenind din îndemnul curat ce ne-a condus: de a contribui la lămurirea unor chestiuni, la a căroră deslegare cei-ce profesază aceleași principii au să lucreze în cea mai deplină armonie posibilă

Mai înainte însă de a ne da părerile asupra lucrării d-lui B. credem a nu fi de prisos să facem aci o scurtă schițare a planului, după care școla pedagogică a lui *Herbart* tinde a da *învățământului educativ* o organizare cu totul nouă, originală. În acel plan se cuprind trei *idei* conducătoare: ideea așa numitelor *trepte istorice culturale*, după care idee sînt de a se alege și pune în ordine materiile, ce au să formeze centrul învățământului, apoi *ideea concentrațiunei*, pe baza căreia idee sînt de a se aduce în legătură unele cu altele singuraticile obiecte de învățământ, în fine *ideea treptelor formale* (metodice), conform căreia idee sînt de a se prelucra și preda materiile de învățământ. Dintre opurile, câte s'au publicat până acum de *Herbartiani*, poate opul intitulat „*Die Theorie und Praxis des Volksschulunterrichts nach Herbartischen Grundsätzen*“ de Dr. W. Rein, A. Pickel și E. Scheller, este în care planul amintit, în ceea-ce privește învățământul din școlile populare, se află mai complet executat, — un op această,

pe care se vede că l'a avut înaintea sa și d. B. și pe care nu-lă putem din destul recomanda mai ales în învățătorilor noștri din școlile populare, cunoscătorii de limba germană.

Lucrarea d-lui B. se împarte în patru părți, marcate cu cifrele romane I. II. III. și IV. Partea întâia, se poate privi ca o mică introducere, în care se pune în paralelă „școla vechie“ și „școla nouă“ și se atinge cu câte-va cuvinte învățământul educativ. În a doua parte se expune „însemnătatea științelor naturale în învățământul educativ“. În partea a treia se indică „principiile după cari să se aleagă materialul și mijlocele necesare la predare“. În a patra parte se fac „indegetări asupra metodice speciale și asupra aplicării ei“ la istoria naturală.

Se poate observa, că în împărțirea lucrării d-lui B. încă se află urme din planul stabilit prin școla *Herbartiană* pentru organizarea învățământului educativ. Ceea-ce însă credem că ar fi servit bine cauzei este, ca d. B. să fi prezentat și densul în totalitatea sa numitul plan, eară apoi ideile conducătoare, din el precum și lucrările basate pe acelea să le fi expus cu o pătrundere mai adâncită în întemeierea lor psihologică.

Trecând la specialități, avem să observăm că ceea-ce după noi nu puțin derogă lucrării d-lui B. este faptul, că expunerea vederilor cuprinse în ea nu e făcută cu destulă claritate; acesta însă, credem, este un defect, care se va simți cu atât mai mult, cu cât lucrarea e menită de a da „indegetări“ învățătorilor din școlile populare.

E adevărat, că și scrierile lui *Herbart* nu se prea pot lăuda cu vre-o claritate deosebită. Acesta a și fost cauza, că acelea au remas mult timp ignorate, și ideile și principiile din ele n'au putut fi de nici un folos pentru nime, întocmai ca și tesaurele ascunse în pământ. A trebuit să vină un *Ziller* și alți mulți după acesta, ca să explice ideile și principiile lui *Herbart* și prin studii forte îndelungate să le facă înțelese și accesibile pentru teoria și practica educației. Astfel stând lucrul nu e mirare, că mai ales începătorilor li s'a dat consiliul, ca să se apuce a studia mai întâi publicațiunile *Herbartianilor* de dată mai recentă și dela acelea să meargă îndărăt la operele lui *Herbart*, decât vor să se aprofundeze în sistemul lui filosofic pedagogic. Altmintrelea, fiind cineva novit în acel sistem, i-se poate prea ușor întâmpla să nu-l înțelegă și ceea-ce e mai mult, decât vanitatea l'ar pune să facă citațiuni din el, acelea să apară a fi făcute numai ca de paradă.

De Dreptu exemplu de neclaritate din lucrarea d-lui B. aducem aci numai unu citatū de pe pagina 43. Acolo se potū ceti următorele: „Basatū pe părerea luī *Herbart*: că idealulū educațiunei este prezentarea istoriei neamulū omenescū în lumina judecāții morale, că prin urmare adevēratulū educātorū arū fi întrēga putere a totū ce ómenii cândva aū simțitū, încercatū, cugetatū, că cele mai puternice forțe psihologice, ce arū putē exista arū fi comóra de înțelepciune și advertisare, de regule și maxime, de legi și întocmiri primite, pe cari pregātindu-le generațiile anterióre le-aū predatū celorū următore, că, mai departe, calea cea mai potrivitā pentru formarea caracterulū arū fi ca umblāndū pe urmele formārii morale a genulū omenescū, în progresarea culturii elevulū să initāmū cursulū progresulū culturalū alū omenimeī din primele începuturi și până în timpulū presentū, *Ziller* a căutatū să o aplice la învățāmēntulū educativū din școla poporalā și totodatā să întemeieze pe ea și ideea sa îndreptatā asupra concentrațiunei materiilor de învățāmēntū“. — Cāți vorū fi între cetitorii lucrării d-lui B. întrebāmū noi acum, cari să pótā dice că aū înțelesū ce aū cetitū aci?

Amū amintitū și de lipsa de precisiune, ce se póte observa la multe locuri în expunerea vederilorū cuprinse în lucrarea d-lui B. Scāderea acēsta ne-a bātutū la ochi mai alesū în locurile, în cari dēnsulū atinge lucrulū celū mai esențialū din *Pedagogia școlei luī Herbart*: arātarea nexulū causalū dintre fenomenele spirituale și reducerea postulatelorū pedagogice didactice la bazele lorū psihologice. D. B. pentru a arāta cum se nasce și desvóltā *voința* la pag. 5 se exprimā astfelū: „Prin *ideile, noțiunile, conclusiunile, judecāțile*, pe cari le produce învățāmēntulū are să influințeze astfelū asupra *simțēmintelorū, poftelorū și nēsuițelorū* elevulū încātū să dea nascere unei *voințe* stāruitoře spre fapte, cari purcese din îndemnuri bune și îndreptate spre totū ce este adevēratū, bunū și frumosū să aibā ca rezultatū *idealulū personalitāții*, adecā tocmai aceea ce se numesce altcum și *caracterū moralā*“. Earā la pag. 6 și 7 se daū asupra aceluiași lucru următorele explicațiuni: „*Ideile* aū tendența să se manifeste și în afarā, ele ne împingū decī la o acțiune óre-care în urma simțēmēntulū de nedumerire, care se produce în noi prin joculū de împrumutatā relație mai multū sēu mai puținū conturbatā alū lorū; ear impulsulū acesta spre acțiune la începutū inconsciū, ridicāndu-se la consciință, că ajungerea la obiectulū spre care tinde este cu putință, dā nascere la acelū fenomenū spiritualū, pe care 'lū numimū *voință*“. Și apoi după aceste explicațiuni, cărorā din punctū de vedere psihologicū li se

póte disputa nu numai precisiunea dar și exactitatea, vine a vorbi ca de un lucru pentru sine, de *interesul pedagogic*, meritul și influința nu numai asupra inteligenței, ci și asupra *caracterului*. A vorbi însă de producerea *interesului pedagogic* izolat de *idei* și *sentimente*, însemnă a rupe legătura dintre ele și astfel a delătura așa dicându punctea, carea ne trece dela numitele fenomene spirituale la *voință* și prin urmare la formarea *caracterului*.

În mod neprecis și neexact se arată în lucrarea dlui B. și *motivul* pentru care e de a se produce în spiritul elevului un *interes multilateral*. Apoi chiar și expunerea speciilor *interesului pedagogic* încă e lipsită de precisiune și exactitate. Astfel la pagina 9 și 10 se dice: „*Interesul pedagogic*, conform dublei rădăcinii, din care crește pomul vieții noastre spirituale, se poate împărți și el în două grupe principale: *interesul cunoșterii* și *interesul compătimirii* (seu *interesul de simpatie*)“. În locu citat aici din *Herbart* însă nu e vorba de nici un *interes al compătimirii* și al *simpatiei*, și nu credem să se potă numi nici un *Herbartian*, care între speciile *interesului pedagogic* ar admite și un *interes al compătimirii* și al *simpatiei*. Afară de speciile *interesului pedagogic* expuse de noi în Nr. 5 al revistei acesteia școla *Herbartiană* nu admite alte specii. O altă neexactitate este, că de *interesul moral* nu se face amintire ca de o specie deosebită, care în sistemul *Herbartian* se presintă ca stându în nexu cu *interesul estetic*, ci se amintesce numai de un *interes etic-religios*. Citatul, ce d. B. 'lă face din *Ziller* pentru o astfel de împărțire și grupare încă nu ni-se pare potrivit.

O mai mare precisiune și exactitate am fi dorit să întimpinăm și în expunerea „principiilor metodice, cari au să fiă urmate la predarea în școlă a materialului ales“. Principiile acelea precum și metodele preste totu se reduc în esența lor la două procederi: la procederea *analitică* și la procederea *sintetică*. Și una și alta însă din aceste procederi e seu *reală* seu *logică*, după-cum adecă *analiza* și *sintesa* se rapórtă la *obiecte* concrete ori la *noțiunile obiectelor*. Deosebirea acésta e ignorată de d. B. cu totul. La pag. 51 dēnsul, după ce arată, că elevul e de a se duce prin *analiză* dela întregu, dela compus, la părți, la simplu, bună-óră dela pomu la părțile lui, dice că „în alte împregiurări vom pleca dela simplu, ca să ajungem la compus, d. e. caii, boii, oile, câni se țin de mamali“. Aici se ia *analiza logică*, adecă mergerea dela concretu la abstractu, dreptu *sintesa* și încă dreptu o *sintesa reală*, ceea-ce nu e de loc exact.

Venindă a vorbi de *treptele formale*, d. B. adóptă terminii făcūți de însuși *Herbart* pentru a le caracteriza pe acelea. Terminii lui *Herbart* însă s'au aflată de mulți chiar din adeptii lui necorespondători, drept-aceea s'au făcūți și se facă continuă încercări de a se înlocui cu alți terminii mai potriviti și mai înțeleși. Autoritatea lui *Herbart* nu are, să ne orbescă, încatū nici să nu mai vedemă ceea-ce este póte mai bună la alții. Următorii lui au trecută în unele puncte departe preste elă și în altele au clarificatū multe din vederile lui, cari nu erau înțelese și prin urmare aveaă să rămână și nepracticabile. Óre nouă să nu ne fiă dată a face celă puțnă în punctulă clarității și ală precisiunei ună pasă înainte?! Atunci amă trebui să desperămă de ori-ce progresă. Dēcă însă va fi să înaintămă, desigură nu vomă înainta pe calea separatismului și a izolării unora de cătră alții: calea progresului póte fi și pentru noi, ca și pentru alții, numai aceea a înțelegerii reciproce și prin urmare a lucrării împreună cu puteri unite, o cale acésta pe carea în teorie se pare aplecată a o admite și d. B. la pag. 49. Să sperămă decă, că nu va mai fi departe timpulă, în care vomă puté vedé realizată și la noi ideea înființării unei *reuniuni pedagogice*, pe carea amă sulevat'ó pentru prima-óră în anulă 1884 în „Educătorulă“ din Bucuresci și pentru carea amă pledatū și nu vomă înceta a pleda la tóte ocașiunile binevenite, fiindă sigură că o asemenea *reuniune* ară deschide o nouă eră de progresă în literatura nóstră pedagogică și prin urmare și în practica educațiunei, ce este condiționată de aceea.

Amă mai avé să ne facemă reservele și față de vederile, după noi neexacte, ce d. B. le are cu privire la ceea-ce e de a se opera pe „trépta sintesei“ (a se vedé pag. 66 și următórea). După-ce însă reflexiunile nóstre de până aci au făcūtu ca recenziunea să éasă multă mai lungă decum credeamă să fiă, ne vomă restringe numai încă la puține observări asupra expuneriloră dlui B. referitóre la *istoria naturală*, care i-a dată ansă la compunerea lucrării sale din discușiune.

D. B. vorbindă de însemnătatea *istoriei naturale* pentru cultura omenescă în generală, se arată numai decătă că se află în sfera studiului seă de specialitate. Apreciările densusului în punctulă acesta conțină în adevără multe detaiuri prețioase. În generală se póte privi ca succésă și arătarea modului, în care sântă de a se produce prin *istoria naturală* speciile *interesului* pedagogicū. La alegerea materiei de învățământă din acestă obiectă ni-se pare însă, că a mersă cam prea departe, trecendă cu vederea cerculă mărginită

în care e dată să lucreze școlile populare. Unde e norocirea, ca în acele școle să p^otă fi aprofundat^u studiul^u naturei într'o astfel de întindere, încât^u să fiă în stare de a produce efectele presupuse de d. B! ? Și chiar decă prin o forțare a elevilor^o, ca să presteze din studiul^u științelor^o naturale mai mult^u decât^u din alte obiecte, ore prin aceea s'ar^u atinge scopul^u imaginat^u? Într'un^u asemenea cas^u nu s'ar^u efectui decât^u o perturbațiune în planul^u de învățământ^u și totodată s'ar^u împedeca în mod^u forțe simțit^u realizarea scopului^u suprem^u al^u educațiunei. Tocma pentru evitarea unor astfel de inconveniente școlă pedagogică Herbartiană a stabilit^u drept^u principiu, ca locul^u și extensiunea, ce un^u obiect^u ore-care are să iea în planul^u de învățământ^u din institutele de educațiune, precum s^unt^u și școlile populare, să se determine nu prin predilecțiunea ce p^ote o avem^u pentru acela, nici prin însemnătatea lui în sfera științelor^o s^uu a vieții practice, ci curat^u numai prin val^orea lui pedagogică. Fără observarea acestui principiu e imposibilă o concentrațiune a învățământului, după-cum se cere să se dea anume învățământului educativ. Ac^osta am^u dori cu deosebire să nu o p^ordă din vedere d. B. când, conform^u promisiunei sale, va veni la anul^u să continue cu „aplicarea principiilor în lecțiuni practice“ din istoria naturală.

Ioan^u Popescu.

PARTEA OFICIALĂ.

Nr. 300/1890.

Proces^u verbal^u

al^u comitetului Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român^u, luat^u în ședința dela 28 Novembre n. 1890.

Președinte: G. Barițiu. Membrii prezenți: Dr. I. Pușcariu, vice-preș., P. Cosma, I. Hannia, Ioan^u Popescu, Z. Boiu, Elia Măcellariu, I. V. Russu, Leontin^u Simonescu, I. G. Pop^u, N. Frateșiu, controlor^u, N. Togan^u, bibliotecar^u.

Secretar^u: Dr. I. Crișian^u.

Nr. 144. Delegatul^u comitetului în afacerile scolare d-l^u G. Barițiu raport^oază cu datul^u 20 Noemvrie a. e. asupra cursului

instrucțiunii la școala civilă de fete cu internată a Asociațiunii transilvane. (Ex. Nr. 295/1890).

— Cuprinsul raportului prezentat de delegatul comitetului se comunică onor. Direcțiunii dela școala civilă de fete cu internată a Asociațiunii transilvane cu însărcinarea de a-lu prezenta corpului didactic dela numita școlă în cea mai deaprobe a sa conferință spre declarare.

Nr. 145. Se prezintă raportul dto 11 Noemvrie a. c. a comisiunii exmise din șinul comitetului în ședința dela 24 Septemvrie a. c. cu însărcinarea: de a studia afacerea cu *mii* de floreni votată de adunarea generală a Asociațiunii din anul acesta pentru înaintarea și înavuțirea literaturii menite pentru popor.

Pe basa raportului prezentat și a propunerilor cuprinse întrênsul, comitetul ia următoarele hotăriri: (Ex. Nr. 292/1890).

1. În scopul de a se esecuta concludsul adunării generale a Asociațiunii transilvane din anul acesta, care merge într'acolo, ca din suma de una mii de floreni votată pro 1890 și din suma de altă *mii* de floreni votată pro 1891 să se premieze și tipărescă scrieri și broșuri întocmite anume pentru popor, din agricultură, igienă etc. avêndu acelea a forma „biblioteca poporală a Asociațiunii transilvane“, să se escrie deocamdată, ca de început:

a) ună premiu de 100 fl. pentru cea mai bună lucrare asupra teme: „*Economia noastră după comasare*“. Lucrarea va trebui să aibă o extindere de cel puțin 4 côle de tipar, 8° garmond, să fiă anume întocmită pentru popor și să cuprindă povețe practice despre modul: cum ar trebui întocmită economia noastră după comasare, ca să nu sufere poporul;

b) ună premiu de 100 fl. pentru cea mai bună lucrare asupra teme: „*Higiena copilului dela nascere până la anul al 7-lea al ță*“. Lucrarea va trebui să aibă o întindere de cel puțin 4 côle de tipar 8° garmond, să fiă anume întocmită pentru popor și să conțină totu ce privesce nutirea, îmbrăcăminte, curățenia, locuința, ocupațiunea, mișcarea și jocul copilului; să conțină apoi și profilaxa morburilor de copii;

c) ună premiu, a căru mărime se va hotări după numărul côlelor de tipar computându-se cõla de tipariu 8° garmond cu 12 fl. pentru cea mai bună culegere de poesii, basme (povești) și datine poporale alese și până acum nepublicate.

2. Suma de 400—500 fl. se destinază pentru a se premia din ea cele mai bune studii științifice, ce se vor înainta la comitetul Asociațiunii asupra unor teme alese liber de autori din ramul istoric, seú epigrafic, seú filologic, cu deosebire în ceea-ce privesce trecutul și prezentul poporului român și al pământului pe care locuim, s'aú apoi din ramul științelor naturale, cari se vor publica seú s'aú publicat dela adunarea generală din Făgăraș încõce prin mijlocirea organului Asociațiunii.

Mărimea premiilor pentru lucrările din urmă se va fixa în vederea valõrei științifice a lucrărilor.

3. Cu stabilirea și publicarea concursului se însărcinează comisiunea raportoră, care va avea să reflecteze la modalitățile, pe care le observă în asemenea cazuri alte corporațiuni de categoria corporațiunii noastre.

Sibiiu, d. u. s.

George Barițiu m. p.,
președinte.

Dr. I. Crișianu m. p.,
secretar II.

Verificarea acestui proces verbal se încrede d-loruș
P. Cosma, Z. Boiș, I. G. Popu.

S'a cetit și verificat. Sibiiu în 1 Decembre 1890.

Partenie Cosma m. p.

Zacharia Boiș m. p.

I. G. Popu m. p.

Nr. 303/1890.

Procesu verbalu

alū comitetulu Asociațiunei transilvane pentru literatura romānă și cultura poporulu romānă, luatū în ședința dela 1 Decembre n. 1890.

Președinte: G. Barițiu. Membrii prezenți: Dr. Il. Pușcariu, vice-preș., Ioanū Hannia, Elia Măcellariu, Partenie Cosma, Z. Boiș, I. V. Russu, L. Simonescu, I. Crețu, I. G. Popu, Nicanoru Fratesiū, controlorū, N. Toganu, bibliotecarū.

Secretarū: Dr. I. Crișianu.

Nr. 146. Se presentă raportulu dto 11 Noemvrie a. c. alū comisiunei exmise din sînulū comitetulu în ședința dela 23 Iunie a. c. în scopulū de a studia afacerea cu publicarea colecțiunii de documente oferite de dlū septemvirū în pens., cav. I. Pușcariu.

La propunerea comisiunei se decide: (Ex. Nr. 293/1899). Ofertulū d-lui cav. I. Pușcariu se primesce și se dispune succesiva tipărire a colecțiunii, așa ca aceea să se pōtă termina în decursū de 5—6 ani. În vederea, că colecțiunea de sub întrebare este și ea o lucrare din cadrulū acelorū lucrări, pe cari le prevede pentru premiare conclusulū adunării generale a Asociațiunii din anulū acesta, prin care s'a votatū suma de 1000 fl. spesele de tiparū se vorū acoperi succesive din acēstā sumā, avēndū a se osebi din ea în acēstū scopū în decursū de 5—6 ani în fiā-care anū cāte 250—300 fl.

Nr. 147. Se presentă raportulu de dto 28 Noemvrie a. c. alū comisiunii exmise din sînulū comitetulu în ședința dela 24 Septemvrie a. c. în scopulū de a face propunerī cu privire la modulū cum arū fi să se resolve cererile pentru urcarea salariilorū ale învățătorilorū dela scōla civilā de fete a Asociațiunii, Dr. Vasile Bologa și Dr. Petru Șpanu.

La propunerea comisiunii, comitetul ia următorul concludus: (x. Nr. 299/1890).

„În scopul întemeerii unui corp învătătoresc stabil și bine calificat la scóla civilă de fete, se va nizu comitetul, ca încăt oru permite mijlócele materiale, cari se vor pune la dispozițiunea sa de către Asociațiunea transilvană ca fundatóre și proprietară a scólei și a internatului, deja cu începere dela anul scolar 1891/2 învătătorii, după referințele locale, să fiă celú puținú atât de bine situați ca învătătorii dela scólele medii românesci din Transilvania“.

„Între salariile învătătorilor definitiv și între ale celor în-terimali trebuie să fiă o diferință de celú puținú 20%“.

„Până la finea anului curentú scolarú însă, salariile rămânú cele de astădi, stabilite în consonanță cu *legea statului*, între marginile budgetului votatú la adunarea generală ultimă a Asociațiunii.“

Pentru punerea în lucrare la timpul sêu a acestui concludus, biroulú Asociațiunii primesce însărcinarea a căștiga dela scólele medii atâtú române câtú și eventualú dela altele de aceeași categorie din acéstă țară datele de lipsă și a face comitetului propunerii exacte.

Prin acestú concludus se consideră resolvite și cererile amintite mai sus ú ale învătătorilor Dr. Vasile Bologa și Dr. Petru Spanú.

Nr. 148. Bibliotecarulú Asociațiunii dlú N. Toganú, prin hârtia dto 30 Octomvrie a. c., vréndú a satisface însărcinării primite în ședința dela 24 Septemvrie a. c., presentă unú conspectú despre unele diare cari s'arú puté dărui pe séma spitalului civilú Franciscú-Iosefinú din locú, fără ca biblioteca nóstră să sufere vre-o scădere. (Ex. Nr. 275/1890).

Hârtia bibliotecarului servește spre sciință. Diarele osebite dinpreună cu alte cărți, ce se mai potú dărui, se transpunú pe lângă conspectú Onoratei Direcțiunii dela spitalulú Franciscú-Iosefinú, cu cererea, de a ni se cuita primirea.

Nr. 149. Dlú Demetriu Moldovanú, administratorú protopresbiteralú în Sighișóra, prin hârtia de dto 12 Octomvrie a. c. răspunđéndú la hârtia acestui comitetú de dto 24 Septemvrie a. c. Nr. 245, prin care fusese încredințatú cu conducerea lucrărilor pentru organizarea despărțemântului XXX alú Asociațiunii, cere să fiă absolutú de acéstă sarcină, în vederea multelorú sale ocupațiuni ca singurulú parochú în Sighișóra și totú odată administratorú protopresbiteralú alú tractului Sighișorii, apoi, și în vederea poziției sale escepționale. (Ex Nr. 277/1890).

Hârtia administratorului protopresbiteralú, a dlui Demetriu Moldovanú, se ia cu părere de rêu la cunoscință, și, până la alte dispozițiuni, despărțemântulú proiectatú alú Sighișórei se alătură la despărțemântulú Elisabetopolei.

Nr. 150. Directorulú despărțemântului Sebeșú, dlú D. Davidú din Orăștia, prin hârtia ddto 31 Octomvrie a. c. răspunđénd la

hârtia acestui comitetu ddo 15 Octomvrie a. c. Nr. 245 prin care a fostu învitatu să conducă și după noua arondare afacerile de pârțământulu Sebeșu, cere a fi absolvatū dela acestū oficiu, în considerarea îndepărtării sale dela centrulū despârțământulu, și a fi înlocuitū cu dlū Ioanū Piso, senatorū magistratualū în Sebeșu, la care, ca la fostulū directorū alū despârțământulu, se află și ađi archiva, și care s'arū fi declaratū, că va primi asupra'și acestā sarcinā (Ex Nr. 279/1890).

— Abđicerea dlui D. Davidū dela oficiulū de directorū alū despârțământulu Sebeșu se primesce și cu conducerea interimalā a despârțământulu, până la proxima adunare generalā a aceleia, se încredințēză fostulū directorū, dlū Ioanū Piso, senatorū magistratualū în Sebeșu, carele va avē să convoce respectiva adunare, a cārei lipsā și de altmintrea este simțitā în acelu despârțământū.

Nr. 151. Dlū George Ilea avocatū și membru alū Asociațiunii ne încunoscințēză, că și-a strāmutatū cancelaria în Clujū. (Ex Nr. 280/890).

— Spre sciințā.

Nr. 152. Direcțiunea despârțământulu Sibiiū prin hârtia d ddo 20 Octomvrie a. c. subșterne spre revisuire protocolulū luatū în adunarea generalā a despârțământulu, ținutā în comuna Boița la 14/26 Octomvrie a. c., dimpreună cu conspectulū membrilorū și cū suma de fl. 125.82 v. a., taxe întrate dela membri.

Din hârtia direcțiunii se vede:

a) că adunarea generalā a fostū bine cercetatā și a avutū rezultatū materialū și moralū deplinū mulțāmitorū;

b) că s'aū insinuatū ca membri pe viață domniū Dr. Remusū Roșca, secretarū consistorialū în Sibiiū, și Iónū Clóje, economū în Boița, dintre cari însā nici unulū nu a solvitū încă taxa;

c) că restulū cassei despârțământulu a fostū în ajutorulū adunării generale de fl. 69.04 earā la adunare a întratū dela membriū ajutorī suma de fl. 65.78, din aceștia s'a reținutū pentru trebuințele despârțământulu, conform budgetulu, cu totulū suma de fl. 65 earā restulū s'a transpusū comitetulu, resultāndū astfelū suma subșternutā de fl. 125.82.

Din protocolulū subșternutū se vede:

a) că cetindu-se raportulū generalū alū subcomitetulu, s'a luatū spre sciințā, ērā subcomitetulu i s'a datū absolutorulū.

b) că s'aū cetitū douē disertațiunii: una de dlū Dr. Vasile Bologa; „Despre ruinele mănăstirii din Geógiulū de susū; și alta de Dlū Ioanū Broju: „Despre Vasile Alexandri și serierile lui:“

c) că o a treia disertațiune a dlui Dr. Petru Spanū intitulatā: „Ceva relativū la îmbuiberea poporulū românū în unele trebuințe ale sale — fiindū ceva mai lungā și timpulū fiindū prea înaintatū — nu s'a cetitū, rămānēndū sē fiā publicatā prin presā;

d) că în locul venitului vacant în subcomitetul prin strămutarea locuința a dlui Ieronim Bărițiu sa ales dl Dr. N. Vecerdea avocat în Sibii;

e) că alegerea locului pentru proxima adunare generală a despărțământului se încrede subcomitetului;

f) că s'a pus la dispozițiunea subcomitetului suma de fl. 50 care a o folosi spre scopuri culturale;

g) că budgetul pro 1891 s'a stabilit astfel:

1. pentru birou . . . . . fl. 15

2. pentru scopuri culturale . . . fl. 50

în total în suma de . fl. 65. (Ex Nr. 282/1890).

— Cuprinsul hârtiei direcțiunii servește spre știință cu aceea, că dnii Dr. Remus Roșca și I. Clóje, însinuați ca membri pe viață, vor pute fi supuși spre aprobare adunării generale a Asociațiunii numai după ce vor fi achitată taxa prescrisă.

Suma de fl. 125.82, intrată din taxe dela membri ordinari vechi și noi și dela membri ajutatori, s'a primit și s'a transpus la cassa Asociațiunii spre contare în regulă.

Cuprinsul protocolului adunării generale a despărțământului se ia cu aprobare la cunoscință.

Nr. 153. Direcțiunea despărțământului Sibii prin hârtia dto 22 Octomvrie a. c. Nr. 27 subșterne suma de 5 fl., taxă de membru ordinaru dela d-lu Ioan Bădilă, jude reg. în Sibii, cu recercarea de a i se trimite numitului membru foia Asociațiunii (Ex. Nr. 283/1890).

— Spre știință cu aceea, că suma de 5 fl. s'a contactat la cassa Asociațiunii în favorul membrului Ioan Bădilă, eară din partea biroului s'au întreprins pașii de lipsă ca numitului membru să i se trimită foia.

Nr. 154. Direcțiunea despărțământului Sibii prin hârtia dto 22 Octomvrie a. c. Nr. 28 administră suma de 1 fl. v. a. taxă pentru diplomă, intrată dela noul membru al Asociațiunei, d-lu G. Bobeșu, parochu în Sibii (Ex. Nr. 284/1890).

— Spre știință cu aceea, că noul membru, dlui G. Bobeșu, i se va estrada diploma, îndată ce va obține aprobarea proximei adunări generale a Asociațiunii, căreia va fi supus.

Nr. 155. D-lu George Tăbăcaru, amplotat reg. în pens. în Sibii, prin hârtia dto 2 Noemvrie a. c. se rógă, ca în considerarea stării sale materiale misere, să fiă absolvat dela plătirea didactului pentru fiica sa Eugenia, elevă a scólei civile de fete, pro anul curentu scolaru (Ex. Nr. 186/1890).

— Cererea d-lui George Tăbăcariu se încuviințază și fiica sa Eugenia se absolvă dela plătirea didactului pentru anul scol. curentu.

Nr. 156. În legătură cu cele relatate la Nr. 136 din ședința dela 30 Octombrie a. c. relativă la stipendiatul Asociațiunii, tinerul Florentin Corcheșu din Câmpeni, cassarul Asociațiunii d-lă G. Candrea prin hârtia dto 7 Noembrie a. c. subșterne și un testimoniū, prin care se arată, că numitul tineru s'a înscris la școla de sculptură de statū din Satulungū, urmândū cu succes cursul I. alū acelei școle (Ex. Nr. 288/1890).

— Întrunindū tôte condițiunile prescise, tinerul Florentin Corcheșu, elevū alū școlei de sculptură de statū din Satulungū, i se asemnéză la cassă spre solvire cu începere dela 1 Septembrie a. c. pe lângă observarea modalităților obicinuite, ajutorul de 100 fl. pe anū, ce i s'a votatū cu concludulū dto 4 Febr. a. c., Nr. 26.

Nr. 157. Directóra internatului împreunatū cu școla civilă de fete prin hârtia dto 12 Noembrie a. c., răspundēndū la provocarea ce i s'a făcutū din partea acestui comitetū cu datulū 30 Octombrie a. c. Nr. 269, relativă la demisionarea și înlocuirea prin altă persónă a guvernantei Gerick, arată, că dēnsei numai în zilele lunei Septembrie i s'a adusū la cunoștință concludulū comitetului dto 27 Iulie a. c., relativū la demisionarea guvernantei Gerick, și adecă numai după-ce se începuse anulū scol. curentū; că fiindū timpulū prea scurtū pentru a face alte mēsurī și avēndū în vedere, că schimbările în decursulū anulū producū efectū neplăcutū asupra educațiunei elevelorū, astfelū d-șóra Gerick a trebuitū să remână în funcțiune în anulū acesta (Ex. Nr. 291/1890).

— În vederea motivelorū cuprinse în hârtia directorei internatului împreunatū cu școla civilă de fete, se suspendă deocamdată esecutarea concludului acestui comitetū, luatū în ședința dela 24 Iulie a. c. relativū la demisionarea guvernantei Gerick.

Nr. 158. Corpulū învățătorescū dela școla română gr. ort. din Reșinari prin hârtia dto 1 Noembrie a. c. se rógă a se grafica pentru sala de lectură împreunată cu biblioteca de lângă școla din Reșinari organulū „Transilvania“, începēndū cu numerii de când acela se află sub nōua redacțiune. (Ex. Nr. 294/1890).

În vederea, că *nici unulū* din membrii corpului didacticū dela școla din Reșinari *nu* e membru alū Asociațiunii, în vederea mai departe că prețulū de abonamentū pentru fōia Asociațiunii e *forte micū* aprōpe neînsemnatū: cererea presentă nu se pōte încuviința.

Nr. 159. Dlū Mihaiū Andreica, cassarulū despărțēmētului Abrudū prin hârtia de ddtō 13/25 Novembre a. c. cu provocare la hârtia acestui comitetū ddtō 24 Septembrie a. c. raportēză asupra stării reparaturilorū întroduse la casa din lāsāmētulū după fericitulū Avramū Iancu, precumū și asupra modului de închiriare a acesteī case. (Ex Nr. 298/1890).

Spre sciință cu aceea, că ce privesce meritulū raportului comitetulū va reveni asupra afacerii după ce va fi primitū și informațiunile, ce le-a cerutū dela subcomitetulū despărțēmētului Abrudū.

Nr. 160. Veacratulū consistoriū archidiecezanū gr. cat. dir. Blajū prin hârtia dđto 18 Novembre a. c. Nr. 4279 rěspunde de primirea cu mulțămită a copiei autentice de pe testamentulū lăsatū de I. Olteanū, exprimāndu-și dorința, ca venitulū ce compete scōlei gr. cat. din Cojocna din fundațiunea I. Olteanū să se trimită regulatū la consistoriulū archidiecezanū gr. cat. de Alba Iulia și Fă-ărașū, care se va îngriji, ca banii să ajungă la destinațiunea lorū. (Ex. Nr. 296/1890).

— Spre sciință.

Nr. 161. Tribunalulū reg. din Brașovū ne încunoscintěză cu actulū 15 Novembre a. c. Nr. 6183, că rěmasulū după fericitulū Constantinū I. Popazu a fostū transpusū comunității bisericii gr. cat. din Brașovū cetate cu însărcinarea să plătescă între altele și legatulū de 300 franci (fl. 138), ce numitulū Constantinū I. Popazu l-a făcutū Asociațiunii transilvane. (Ex Nr. 297/1890).

— Spre sciință. Actulū se transpune cassarului G. Candrea spre ținerea în evidență și pentru a întreprinde la timpulū seț așii de lipsă pentru ridicarea legatului.

Nr. 162. Dlū Demetriu Cunțanū, profesorū la seminariulū Andreianū în Sibiiū, a dăruițū pe sēma bibliotecii Asociațiunii opulū său intitulatū: „Cântările bisericesci etc.“

— Cu mulțămită spre sciință.

Nr. 163. La propunerea bibliotecarului Asociațiunii se hotăresce

— a se procura pe sēma bibliotecii Asociațiunii dreptū com-pletare și partea a II-a a opului: „Kolozsvár története“ de Iakol Ilek, asemnāndu-se prețulū la cassa Asociațiunii.

Nr. 164. Au intratū la comitetū taxe dela membrii: Cirlea Ioanū, în Alba-Iulia, pro 1889/90 10 fl.; Popū Ioanū, în Sāmbāta sup., 6 fl. pro 1890; Florea Dumitru, în Sāmbāta superiōră 5 fl. pro 1890; Brotea Ioanū în Matefalēū 5 fl. pro 1890; Dogarescu I., în Predealū, 10 fl.; Biserica gr. cat. în Ileni, 5 fl. pro 1890; Petru Tisu, în Panciova, 6 fl. pro 1890; Sergiu Medeanū, în Sebeșū, 3 fl. 38 cr. pro 1890; Bārsanū Andreiū, în Brașovū, 5 fl. pro 1889; Mengerū Ioanū, Lupanū And., Munteanū Jordanū, Nemesū Petru, Stānescu D., Stānescu M., Stinghe Sterie, Zānescu P., Zānescu G., Vastasi L., toți din Brașovū cāte 5 fl. pro 1889; Petrescu N., în Brașovū, 5 fl. pro 1890; Munteanū D., în Brașovū, 5 fl. pro 1888; Maniu Ioanū, în Mező Rūcs, 6 fl. pro 1890; Dima N., în Hunedōra, 5 fl. pro 1890; Tisu Petru, în Panciova, 4 fl. pro 1889; G. Bobeșū, în Sibiiū, 6 fl. pro 1890; Dr. N. Vecerdea, în Sibiiū, 5 fl. pro 1890; Maria Cosma, în Sibiiū, 5 fl. pro 1890; Ivanū N., în Sibiiū, 10 fl. pro 1889/90; Cāndea Ioanū, în Avrigū, 5 fl. pro 1890; Prie Constantinū, în Săcādate, 5 fl. pro 1890; Bobeșū Ioanū, în Boița, 15 fl. pro 1888—1890; Radu Istrate, în Boița, 6 fl. pro 1890; Bādilă Ioanū, în Sibiiū, 5 fl. pro 1890; Stefanū Cacoveanū, în Alba-Iulia.

3 fl. pro 1890; Iacobu Popeneciū, în Zernesci, 5 fl. pro 1890; Ioanū Tețu, 5 fl. pro 1890.

— Spre știință.

Sibiiū, d. u. s.

G. Barițiu m. p.
președinte.

Dr. I. Crișianu m. p.,
secretarū II.

Verificarea acestuī procesū verbalū se încrede d-lorū: I. V. Russu, Leontinu Simonescu, Ioanū Crețu.

S'a cetitū și verificatū, Sibiiū în 5 Decemvrie 1890.

Ioanū Russu m. p.

Leontinu Simonescu m. p.

Ioanū Crețu m. p.

CONSEMNAREA

contribuirilorū făcute în favorulū scōlei superiōre de fete a „Asociațiunei transilvane“ pe cōla d-luī Parteniu Cosma din 1 Ianuar până la ultima Iuniu 1889.

Breter Lajos, econ. în Reghin 2 fl.; Rafila Morarū, economă în Ocm 50 cr.; Vasile Marcu, econ. în Mihalțu; Zaharie Drăganū, econ. în Czelina; Candid Candidenescu, econ. în Șaldorf; Deak Janós, Ujlaki István, economi în Reghin; Somodi István, econ. în Sângeorgiu de câmpie; Rechita Janós, Alecs Dărăbanū, Ilie Câmpeanū, economi în Somișulū-de-câmpie; Ioanū Turc, Tóderi Dușanū, Iuțiu György, economi în Șopteriū; Domokos Pál, Domokos Karl, economi în Sibiiū; Maria Schubert, economă în Sibiiū; Feruța Cămpenū econ. în Mediaș; Stefanū Ilea, economū în Mihalțu; Ioanū Popa, notarū în Boița; Cosifū Popescu, inginerū în Doftana câte 1 fl.; Ioanū Babețiu, econ. în Danesci 10 cr.; Csuda Tamás, econ. în Reghinū; George Hanteu, economū în Czelina; George Schuster, econ. în Mihăeșci câte 1 fl.

Avisū pentru abonenți!

Cu Nrulū acesta alū fōiei încetă abonamentul d-lorū, cari nu sūntū membri ai Asociațiunei. Acei d-ni dară, dorindū a avē fōia și pe viitorū sūntū invitați a trimite până la finea anuluī curentū prețulū abonamentuluī de **3 fl. v. a. (9 franci)** la comitetulū Asociațiunei în Sibiiū, strada Morii Nr. 8.

Administrațiunea fōiei „Transilvania“.